

CZU: 371.12:316.77 + 37.015.3

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3967106>

ABILITĂȚILE DE COMUNICARE ALE PROFESORULUI – FACTOR DETERMINANT ÎN FORMAREA COMPETENȚELOR DE COMUNICARE LA ELEVI

Vasilica-Carina BANU

Universitatea de Stat din Moldova

Se știe că trăim într-o societate dependentă de comunicare, proces care se impune ca o necesitate a existenței societății, care, în plus, o condiționează. Crearea abilităților de comunicare este importantă pentru dezvoltarea calității în educație, pentru atingerea succesului școlar, precum și pentru integrarea socială și profesională a individului în viață. Lipsa abilităților de comunicare și interconectare poate duce la dificultăți în integrarea socială a copiilor de orice vârstă, motiv pentru care acum se pune un accent tot mai mare pe activitățile școlare concepute pentru dezvoltarea acestor abilități.

Cuvinte-cheie: abilități, competențe de comunicare, elevi, profesor, competențe de comunicare ale profesorului.

TEACHER COMMUNICATION SKILLS – THE DETERMINING FACTOR IN THE FORMATION OF COMMUNICATION SKILLS IN STUDENTS

It is known that we live in a society dependent on communication, a process that is imposed as a necessity of the existence of the society, which, moreover, conditions it. Creating communication skills is important for developing the quality in education, for achieving school success as well as for social, professional integration of the individual in life. The lack of communication and interconnection skills can lead to difficulties in the social integration of the child of any age, that is why an increasing emphasis is now being placed on school activities aimed at developing these skills.

Keywords: communication skills, students, teacher, skills, teacher communication skills.

Introducere

Progresul societății este condiționat, în mare parte, de „produsele” educației, de competențele și atitudinile umane și profesionale ale tinerei generații. Societatea contemporană impune în mod imperios școlii obiectivul de a forma tânărul capabil să se realizeze și să poată răspunde așteptărilor acesteia. De aceea, un prim scop al învățământului este maximizarea capacităților intelectuale ale elevilor. Finalitatea presupune că ei trebuie să gândească critic, să înțeleagă, să fie inovatori, să ia decizii și să comunice eficient.

Atenția acordată comunicării la clasele primare nu este întâmplătoare, deoarece în acest context elevii sunt pregătiți în școală pentru viață, în primul rând ei având nevoie de aceasta. E foarte important să-l ajutăm pe elev, de mic, să-și descopere potențialul, să acționeze apelând la arta cuvântului pentru a găsi soluții la toate problemele cu care se confruntă, în vederea dezvoltării abilităților de comunicare, creșterii nivelului performanțelor școlare și stabilirii unor relații interpersonale pozitive.

Întregul demers de organizare și desfășurare a activității de instruire a elevilor este reglementat de profesor prin intermediul comunicării. Urmărind fixarea comportamentelor dezirabile ale elevilor și modificarea celor indezirabile, prin comunicare profesorul vizează, în același timp și cu precădere, formarea la educați a capacităților comunicative. Activitatea principală a elevului școlar este învățarea. Acesta are loc prin comunicare. Între cele două procese legătura este în relație de complementaritate. Copilul învață comunicând cu învățătorul și cu ceilalți participanți. Învățătorul îi învață pe copii comunicând cu ei, iar copiii îi comunică învățătorului dacă ceea ce a intenționat să-i învețe i-a și învățat. Nu există act de învățare al școlarului în care să nu fie implicată comunicarea. Aceasta are loc prin (prezența fizică sau simbolică a învățătorului) cu alte generații și cu lumea prin conținuturile cognitive, cu oamenii din jur prin comportamente sociale și, mai ales, cu sine atunci când se raportează la propriul eu.

Relevanța temei poate fi susținută prin faptul că pentru a forma la elevi competențe comunicative educatorii înșiși trebuie să posede asemenea competențe. În acest context, problema competențelor comunicative îi privește deopotrivă pe educatori și pe subiecții educației, fie că e vorba de perfecționare, în cazul celor dintâi, fie că e vorba de formare și dezvoltare, în cazul celorlalți. Astfel, actul de învățare presupune și din partea învățătorului, și din partea elevului, investigație.

Competențe de comunicare

În ceea ce privește noțiunea „competență de comunicare”, aceasta are o mulțime de înțelesuri, scopuri și tot atâtea forme de manifestare și exprimare. Asupra fenomenului comunicării a fost îndreptată atenția mai

multor specialiști. Noțiunea „competență de comunicare” are o mulțime de înțelesuri, scopuri și tot atâtea forme de manifestare și exprimare.

Din punct de vedere cronologic, comunicarea este primul instrument spiritual al omului în procesul socializării sale. Totodată, trebuie precizat că există numeroase diferențe între „a spune” și „a comunica” sau între „a auzi” și „a asculta”. „A spune” este un proces într-un singur sens, iar „a comunica” presupune transfer de informație în ambele sensuri, adică o conexiune inversă reciprocă.

Etimologia cuvântului *comunicare* ne informează că acesta provine din latinescul „comunis” însemnând stăpânit în comun sau, așa cum preciza Noica, din latinescul „comunico” însemnând a uni, a împărtăși. În esență, „a comunica” înseamnă „a fi împreună cu”, „a împărtăși și a te împărtăși”, „a realiza o comunicare de gând, simțire, acțiune”. Această viziune analitică asupra comunicării reprezintă una dintre cele mai valoroase direcții teoretice contemporane [1]. În viziunea cercetătoarei A.Pamfil, *competența de comunicare* este ansamblul cunoștințelor și capacităților pe care subiectul le mobilizează în situația de comprehensiune. De asemenea, în definiția *competenței de comunicare* se revăd și situațiile în care este exprimată competența de comunicare: comprehensiunea limbajului, textului oral și scris; producerea limbajului, textului oral și a textului scris [2, p.223].

Sociolingvistul Dell Hymes, studiind tezele lui Chomsky, vorbește, pentru prima dată, despre conceptul de „competență de comunicare” în anul 1966, atribuindu-i acesteia capacitatea de a produce și interpreta mesajele, precum și negocierea sensului în contexte specifice. Daniela Roventă-Frumușani precizează, în acest sens, că este vorba de o *competență de comunicare* indispensabilă reușitei în comunicare, care nu coincide cu cea lingvistică, ci presupune cunoașterea acelor reguli care orientează întrebuintărea vorbirii într-un anumit cadru social: „*competența de comunicare* este rezultatul interacțiunii: competenței lingvistice, competenței socioculturale, competenței enciclopedice și competenței generice” [3, p.25].

În viziunea cercetătoarei Mina Maria Rusu, „*competența de comunicare*” se definește ca sistem de strategii creative ce permit înțelegerea valorii elementelor lingvistice în context, dezvoltând abilitatea de a aplica cunoștințele despre rolul și funcționarea limbajului. Totodată, comunicarea nu poate fi abordată în afara socialului și, în consecință, trebuie avută în vedere și dimensiunea integratoare a procesului. T.Callo menționează că la formarea eficientă a competențelor comunicative trebuie respectate și realizate următoarele principii: relațional; al ambianței comunicative; al precomunicativității; al necesității motivaționale; al personalizării; al parteneriatului; al euristiciității; al activizării; al responsabilității; al influenței acționale; al densității comunicative; al intenției comunicative; al egalității și al acordului; al socializării [4, p.61-69].

În afara anumitor tendințe, *competența de comunicare* reprezintă o categorie de competențe esențială într-o lume globală, în absența căreia nu se poate construi nici cunoaștere/învățare, nici relaționare. Este un element-cheie pentru reușita persoanei în situații de viață, în familie, în timpul liber etc. și pentru dezvoltarea altor competențe-cheie [5].

Astfel, prin *competența de comunicare* ne referim la abilitatea de a transmite și de a schimba idei în diferite situații, în procesul de interacțiune cu alți participanți, utilizând în mod corespunzător sistemul de standarde de limbă și de vorbire și alegerea situației adecvate de comunicare.

Competența în materie de „produs” al educației este dată și de nivelul de dezvoltare a competențelor de comunicare. Un profesor performant, cu competențe de comunicare este acela care reușește să înțeleagă, să aprecieze și să interpreteze realitatea elevilor săi, să comunice cu ei eficient pentru a-i ajuta să se adapteze foarte bine la solicitări, îndrumându-i să-și dezvolte propria personalitate în vederea împlinirii sociale și personale. Pentru dezvoltarea unor atitudini și valori dezirabile, profesorul trebuie să creeze elevilor situații de învățare menite să dezvolte astfel de atitudini; să se descurce în situații conflictuale date de opinii/atitudini diferite dintre indivizi sau dintre individ și societate, să evalueze dezvoltarea atitudinilor și valorilor la elevi. Fără competențe de comunicare dezvoltate profesorul nu va reuși în demersul educațional pe care îl urmărește.

Relația dintre profesor și elev este una de colaborare, de încredere și de respect reciproc. Elevul nu se simte „controlat”, ci sprijinit. Profesorul trebuie să fie mai mult un organizator al situațiilor de învățare și un element de legătură între elev și societate, care mediază și facilitează accesul la informație.

Este deosebit de important ca și sistemul de formare a profesorilor să răspundă acestor noi dezvoltări ale curriculumului, ale tehnologiei didactice (metodologii de predare-învățare) și ale materialelor educaționale pe care profesorii trebuie să fie pregătiți a le folosi adecvat.

Formarea competențelor de comunicare este importantă atât pentru profesori în activitatea lor didactică, cât și pentru cei care beneficiază de educație. Educația este cea mai comunicațională sferă de activitate.

Problema principală a celor ce predau se rezumă la faptul cum să facă ca elevul să fie capabil să atingă obiectivul curricular. În ceea ce privește actul educațional, protagonistul principal, regizorul, strategul, maestrul este profesorul care, dincolo de o pregătire de specialitate înalt calitativă, trebuie să aibă competențe de comunicare înalte.

Competențele de comunicare ale profesorului

Formarea competențelor de comunicare presupune formarea următoarelor deprinderi: de ascultare activă; de dialogare; de însușire și folosire a formulelor de politețe; de dezvoltare a capacității empatice; de dezvoltare a comunicării asertive; de respectare a normelor de comunicare orală și scrisă; de cunoaștere a limbajului nonverbal și paraverbal.

Competența mimico-gestuală a educatorului vizează actoria și, în speță, pantomima, el trebuind să dispună de un registru larg și variat de afișaje faciale și de gesturi sugestive oportun selectate și prompt folosite, atunci când este cazul de o suplینire ori întărire a mesajelor verbale. O înfățișare imobilă, inexpresivă, asociată cu o gestică restrânsă, rutinieră și mecanică crispează elevii. Mai importantă decât competența mimico-gestuală datorită forței comunicative este competența lingvistică a profesorului.

Competența lingvistică este un concept de maximă cuprindere, ea exprimând, în fond, capacitatea persoanei de a recurge la limbă ca fenomen și instrument sociocultural. Este de la sine înțeles că profesorii, indiferent de disciplina pe care o predau, trebuie să fie excelenți mânăitori ai limbii în care comunică în clasă cu elevii, să dispună într-un grad înalt de următoarele capacități: „abilitate verbală, performanță lingvistică, productivitate lingvistică, competență mediatică” [6].

Abilitatea verbală reprezintă pilonul unificator al competenței lingvistice, exprimând în plan calitativ exclusiv capacitatea profesorului de a opera din mers, în chiar timpul vorbirii, de a selecta cele mai adecvate cuvinte din repertoriul de semne, de a emite fraze cât mai sugestive și mai evocatoare într-un mesaj coerent și cu impact scontat.

Performanța lingvistică îmbină cantitativul cu calitativul constând în totalitatea mesajelor concepute și emise de profesor în legătură cu un subiect, o temă, un argument al comunicării, de asemenea, într-un interval dat. Performanța lingvistică este prestație verbală discursivă ce înglobează productivitatea verbală, pe fondul unei anumite îndemnări lingvistice.

Productivitatea lingvistică se situează practic în plan pur cantitativ, atașându-se la capacitatea de autoalimentare a vorbirii persoanei cu cuvinte din repertoriul specific de semne, într-un timp dat, pe diverse criterii.

Competența mediatică a profesorului include dorința, voința, disponibilitatea, deschiderea, crearea de ocazii de comunicare și valorificarea lor plenară prin forța de a comunica.

În esență, competența mediatică a profesorului constă în gradul în care cel care comunică cunoaște și are în vedere caracteristicile interlocutorului și produce, în consecință, un mesaj care este înțeles în chiar felul în care sursa a intenționat acest lucru.

Caracteristicile competenței de comunicare a profesorului

Cercetătorul Stoica (2001) sintetizează caracteristicile competenței de comunicare a profesorului astfel:

1. *Inteligența* ca instrument de înțelegere, invenție și reușită în rezolvarea situațiilor educative;
2. *Memorie* manifestată în rapiditatea întipăririi și stocării informației, în recunoașterea și reproducerea acesteia în mod selectiv;
3. *Capacitatea de comunicare*: fluența vorbirii, bogăția vocabularului; vorbirea cu atribute estetice; încărcătura emoțională; mesaj ectosemantic;
4. *Gândire logică sistematizată și divergentă* care oferă posibilitatea analizei unei probleme din mai multe unghiuri, găsirea soluției celei mai eficiente de rezolvare;
5. *Spirit de observare dezvoltat*, curiozitate științifică și inițiativă;
6. *Imaginație constructivă* care-i permite să facă din fiecare lecție un act de creație cu deschidere spre problemele vieții;
7. *Atenție concentrată*, dar și distributivă în mai multe direcții: conținutul comunicării, forma expunerii, ritmul vorbirii adecvat auditoriului și reacția acestuia la mesajul didactic prezentat;
8. *Dicție*: pronunțarea corectă și clară a cuvintelor, accente logice pe ideile de bază și scurte pauze psihologice pentru a sublinia esențialul.

Dacă am amintit despre competențele de comunicare verbală și nonverbală ale pedagogilor, trebuie menționată și necesitatea dobândirii și/ sau folosirii competențelor comunicative textuale, cum ar fi [7]: „perceperea diferitor niveluri de abstractizare ale variatelor tipuri de limbaj; înțelegerea raporturilor dintre valorile lexicale

și cele sintagmatic; cunoașterea și aprecierea valorii semnelor de punctuație și a celorlalte mijloace grafice; surprinderea și aprecierea corectă a valorilor contextuale; distingerea între esențial și accesoriu într-un text scris; însușirea tehnicilor de lucru bazate pe informații scrise – dicționare, cărți, grafice, fișe etc.; stăpânirea tehnicilor de formulare a întrebărilor, pornind de la o informație; abilitatea de a rezuma și a formula o concluzie; integrarea în experiența proprie a cunoștințelor dobândite prin informație scrisă”.

După cum am menționat anterior, programele școlare sunt centrate pe competențe. Școala are o singură finalitate, și anume – pregătirea elevului pentru activitatea ulterioară, dezvoltarea competențelor acestuia.

Deși există numeroase semnale privind necesitatea revizuirii unor comportamente profesionale, practicile educaționale continuă să fie dominate de autoritatea excesivă a profesorului care menține monopolul asupra situațiilor de vorbire, controlează în mod exagerat conținuturile vehiculate. Se constată, de asemenea, o tendință a educatorilor de a manifesta mai multă răbdare și empatie față de elevii cu performanțe ridicate și de a le oferi mai multe ocazii de a răspunde față de cei mediocri, dintre care unii doar se ambiționează și se ridică la nivelul celor puternici, o bună parte din ei însă devenind și mai slabi. În aceste condiții, persistă câteva întrebări justificate care se referă la faptul că elevii se implică puțin în dialogul școlar, deși libertatea lor de manifestare și exprimare a crescut simțitor și ce se poate face pentru a-i ajuta pe elevi să se dezvolte liber, fără constrângeri ideologice. Acestea sunt doar câteva dintre problemele a căror soluționare este posibilă în cazul când profesorii, având competențe de comunicare necesare în demersul lor educațional, ar putea conduce spre eficientizarea proceselor de comunicare ce se desfășoară în context școlar.

Cauzele pentru care elevii se implică prea puțin sau deloc în dialogul școlar sunt uneori obiective, întemeiate, iar alteori subiective, nejustificate. Chiar și atunci când este vorba despre cauze subiective, simpla constatare a acestui fapt nu este capabilă să rezolve problemele. Într-o intervenție educativă de succes, după identificarea cauzelor se recurge la elaborarea unor strategii acționale de contracarare a manifestărilor nefavorabile și de promovare a celor favorabile. Cele mai bune oportunități în dezvoltarea abilităților de comunicare s-au dovedit a fi oferite de însuși exercițiul comunicativ. Definițiile teoretice nu pot decât să explice unele chestiuni privind corectitudinea și precizia exprimării, dar nu pot rezolva blocajele și obstacolele reale pe care le simțim cu toții atunci când ne aflăm într-o confruntare directă cu un interlocutor. Din acest punct de vedere, școala a format o adevărată mentalitate care se cere complet revizuită: a comunica nu înseamnă a multiplica actele de vorbire; aceasta presupune că pentru antrenarea elevilor în procesul comunicativ nu trebuie să li se pretindă să vorbească mult, ci să fie găsite modalități de intensificare a interacțiunilor elev-elev în planul schimbului informațional și interpersonal.

Concluzii

Formarea competențelor de comunicare este foarte importantă, deoarece elevul, studiind de-a lungul anilor, trebuie să ajungă o persoană capabilă a se orienta în viață prin comunicare eficientă în diferite situații, aptă să-și exprime atitudinea față de valorile etice și estetice, pregătită să-și achiziționeze în mod independent cunoștințele și competențele solicitate, o personalitate cu un ansamblu de cunoștințe, atitudini și aptitudini de comunicare formate pe tot parcursul școlarității.

Referințe:

1. HILGARD, E.R., BOWER, G.H. *Teorii ale învățării*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1974.
2. IONESCU, M. (coord.). *Demersuri creative în predare și învățare*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2000.
3. MARCUS, S., DAVID, T., PREDESCU, A. *Empatia și relația profesor-elev*. București: Editura Academiei R.S.R., 1987, p.25.
4. CALLO, T. *Educația comunicării verbale*. Chișinău: Litera, 2003, p.61-69.
5. STOICA, A. *Reforma evaluării în învățământ*. București: Sigma, 2001. p.112.
6. STOG, L. Comunicare nonviolentă: caracteristici, antrenamente, efecte. În: *Domenii vitale pentru manifestarea competențelor psihosociale, manageriale*. Bălți, 2000.
7. NEACȘU, I. *Instruire și învățare*. București: Editura Științifică, 1990, p.341.
8. OROSAN, D. *Comunicarea didactică – model de formare a competențelor comunicative la elevii ciclului primar*. Teză de doctor în pedagogie. Chișinău, 2005. p.147.

Date despre autor:

Vasilica-Carina BANU, doctorandă, Școala doctorală *Psihologie și Științe ale Educației*, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: banu_carina@yahoo.com

Prezentat la 24.03.2020